

Presentació

Lluís Meseguer
Universitat Jaume I

Com a cada època històrica anterior, la definició i el coneixement de la literatura catalana contemporània presenten algunes dependències de factors culturals concrets. D'una banda, la noció de *literatura* no es restringeix als gèneres i models estilístics fixats per la tradició: les fronteres de l'escriptura poètica o narrativa amb la música o els mitjans audiovisuals s'han anat convertint en relació inevitable; el sincretisme i la diversitat de l'escriptura per a la comunicació periodística han obert la literatura a destinacions i lectures també diverses i complexes; i el canvi de civilització cap a una societat de l'espectacle i dels usos lingüístics orals ha modificat les funcions i els paràmetres de l'escriptura literària.

Aquest panorama general —i potser, simplificador— s'escenifica a cada societat amb aditaments culturals i pragmàtics concrets. Així, la literatura catalana ha viscut en els darrers trenta anys o quaranta anys, una evolució dràstica en alguns aspectes de relació amb la societat —no la «societat catalana» només, sinó les societats catalanoparlants en un món globalitzat i interdependent— i amb els seus usuaris més concrets —els autors, els editors, els agents culturals, els lectors. Així, resulta impossible ignorar que, després de la situació heretada del franquisme —i, de fet, morts els autors de referència d'aquell període històric—, la literatura de manera certament precària però també indiscutible ha fet la seva entrada al sistema educatiu, als mitjans de comunicació de masses en català, a les noves tecnologies aplicades a la circulació de llenguatge verbal.

En canvi, encara que mai havia pogut tenir tants i tan diversos lectors, ni havia format part de la informació massiva o de la vida quotidiana de tanta gent, ni havia tingut tantes possibilitats de presència o de difusió internacional, cal considerar aquests factors com a decididament efectius i favorables a la vida oberta de la literatura catalana? Per exemple, la lectura al sistema educatiu, fins i tot a les universitats, no és captiva de la imposició?; i pitjor encara: no és una paradoxa sarcàstica l'aparent impossibilitat de traducció, de difusió efectiva a través de llengües d'àmbit internacional, amb l'excepció d'algun àmbit de l'espectacle —i tenint en compte el fet evident que hi conviuen els codis musicals i visuals—?

L'evolució de la pròpia escriptura literària, mèrit o necessitat dels escriptors, també mereix una reflexió. D'una banda, la literatura catalana continua tenint una responsabilitat notable

—però no per això, notòria— en la definició de la llengua literària, de la normativa general, de l'enriquiment del lèxic, o del manteniment històric dels usos propis i profunds de l'idioma. En canvi, més de setanta anys més tard de Fabra —o d'obres sectorials, com *La llengua valenciana* de Lluís Revest— resulta impossible deslligar les polèmiques sobre normativa als anys vuitanta de l'imperi dels mitjans de comunicació; o fins i tot, de la versatilitat de decisions recents en matèria d'edició o de dicció de textos. Només cal observar, per exemple, els canvis morfològics introduïts per Quim Monzó en *Vuitanta-sis contes*, edició revisada per ell mateix dels seus relats; o bé considerar que pràcticament no hi ha res de nou i definitiu sobre elocució, des del precari però meritori article de Joan Coromines «Sobre l'elocució catalana en el teatre i la recitació» (1957).

D'altra banda, altres criteris culturals més estesos o dominants, marquen tendències o fenòmens determinants: les distàncies entre elits i majories socials; les imposicions de preferències de consum, més vinculades al mercat que a la lectura; la relació entre quantitat i qualitat en cada gènere literari; els valors ideològics utilitaris o individualistes; la fragmentació del mercat lector entre els diversos territoris de parla catalana...

Amb aquests pressupòsits —només esbossats—, es poden comprendre dins l'ambient històric i social contemporani, les obres d'autors concrets: els poetes «de l'experiència» o la Nova Cançó i el rock; la narrativa històrica o juvenil i algunes produccions televisives de qualitat; el recuperat teatre «de text» i les produccions espectaculars amb suma de llenguatges diversos; l'assaig personal i les recerques o les crítiques ben escrites.

I finalment, tenint la literatura com un lloc de trobada d'activitats i institucions molt diverses, tampoc no cal oblidar l'existència de quadres de comprensió historiogràfica i crítica de la literatura, els quals, tanmateix, no gaudeixen d'una capacitat de definició canònica, i ni tan sols, de vegades, d'*authoritas* acceptada i fèrtil. No sembla difícil traçar *status quaestionis* de l'evolució recent d'aspectes concrets, però la cultura de llengua catalana es juga les tendències de la seva evolució històrica en la inexistència d'acords i consensos generals de comprensió de la literatura. Per tant, cal exigir, com sempre o com mai, la intensificació i la connexió entre les institucions, entitats i persones que tenen la vida de la literatura catalana com a subjecte o com a objecte.

Les intervencions que componen aquest bloc, responen clarament a tres línies d'inflexió del fet literari a les societats catalanoparlants: la relació entre lingüística i història literària, els gèneres literaris com a marcs creatius i horitzons d'expectativa, i la irrupció de les noves tecnologies damunt l'estudi i la comprensió de la literatura. Així, el text de Jaume Pérez Montaner (Universitat de València, Associació d'Escriptors en Llengua Catalana), amb alguns exemples de Riba, de Vinyoli, o de Gimferrer, reflexiona sobre la relació entre la paraula i l'escriptura, que, clar i català, vol dir els problemes de la relació entre llengua i literatura. La ponència d'Enric Balaguer (Universitat d'Alacant) reuneix sota l'ampli rètol d'«autobiografia» el complex món de formes de la relació entre la literatura i l'individu, és a dir, de les relacions entre ficció i realitat, i entre individu i societat. I l'article de Laia Climent (Universitat Jaume I) pren nota de les impli-

cacions de la recent aparició d'Internet en l'ensenyament, l'aprenentatge i la pràctica de la literatura.

Aquestes tres contribucions no representen totalment la sessió literària de les Jornades ressenyades pel llibre, feta el dia 2 de desembre del 2002. S'hi van presentar dues intervencions d'alt interès, les quals, per raons diverses i alienes als seus autors, no apareixen reproduïdes ací. La ponència exposada per Albert Hauf (Universitat de València) es titulava «Arcàdia *versus* Utopia. La regeneració lingüística com a correlat cultural de la regeneració política. Dimensió històrica, política i cultural de la literatura». Amb exemples de textos literaris de la Renaixença i del Modernisme, la reflexió provava de relacionar els problemes de la llengua literària i la dimensió simbòlica de la literatura catalana per a la definició de la cultura i la societat catalana contemporànies. I l'escriptor Jaume Cabré (Institut d'Estudis Catalans) va exposar una reflexió teòrica sobre la construcció de la llengua i l'escriptura literària, entesa com la convivència de dos processos creatius del llenguatge: el de l'evolució històrica de les activitats verbals i el dels mecanismes, les responsabilitats i les formes de la creació concreta.